

- ד. לדבר מצוה מותר לשנות, ואפילו אם צועק ומוחה אין משגיחים בו (מהרי"ק כג בשם הרשב"א. וכ"ה בשו"ת הרא"ש יג, יד וברמ"א יו"ד רנט, ג).
- ה. שינוי למצוה הפחותה מן המצוה שלשמה נדב; בחת"ס (יו"ד רמד. הובא בפ"ת רנט, ג) נקט שאין התר אלא אם נשתקע שם בעליה ולא תיבטל המצוה הראשונה. ואין כן משמעות שאר הפוסקים (ע' שבט הלוי ח"ב קכו וח"ה קמד, ד).

דפים ו - ז

- ט. היוצא ליהרג - מה דינו לענין ערכין נדרים והקדשות, נזקים וחבלות, הקרבת קרבנותיו?
- היוצא ליהרג - לא נידר (כי אין לו דמים) ולא נערך, לא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים (כל חרם בישראל לא יפדה). ודוקא כשנגמר דינו, אבל קודם שנגמר דינו - נערך (מן האדם - ולא כל האדם). רבי חנינא בן עקיבא אומר: נערך, מפני שדמיו קצובים.
- א. לתנא קמא, כיון שנגמר דינו אינו נערך אפילו ברח (משל"מ ערכין א, יג ועוד).
- ב. מדובר ביוצא ליהרג על פי ב"ד של ישראל (כ"כ רש"י והרמב"ם). ומשמע שבשל עכו"ם, כיון שפיהם דיבר שוא כו' - אינו נחשב כהרוג ויש לו ערך (עפ"י רדב"ז ערכין א, יג).
- ג. יוצא ליהרג שהוערך ואח"כ הוזמו עדי; נחלקו האחרונים האם הוברר ערכו למפרע, אם לאו (ע' מנ"ח שנג, ג; פנים יפות בחקותי; ערה"ש העתיד ערכין לד, י).
- היוצא ליהרג נודר ומעריך ומקדיש. הזיק או חבל באחרים; לדעת תנא קמא דמתניתין, יורשיו פטורים לשלם. ולרבי יוסי, וכן לת"ק דראבר"ש - חייבים [שסוברים מלוה על פה גובה מן היורשים. או (כדברי רבה), מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי]. ואם כבר עמד בדין וחויב - הכל מודים שנחשב כ'מלוה בשטר' וגובה מן היורשים.
- הלכה כר' יוסי שגובים הכל מנכסיו (רמב"ם ערכין א, יד), שמלוה ע"פ גובה מן היורשים (מלוה ולוה יא, ד; ראב"ד ערכין א, כא).
- אחרים שתבלו בו פטורים מדמי נזקו, שהרי אין לו דמים. כיון שאין מענים את דינו של זה שנגמר דינו למיתה, אין מקריבים עבורו קרבן לכפר עליו, אבל אם כבר היה זבח זבוח באותה שעה, זורקים עליו מדם חטאתו ומדם אשמו (אבל עולתו קריבה אפילו לאחר מיתה. ואולם חטאת ואשם, אם לא זרקו דמם עד שמת, מתנה המעכבת כפרה - שוב אין זורקים. עפ"י תוס'; זבחים לה: יומא נ. ומאירי שם).

דף ז

- י. א. האשה שיוצאה ליהרג והיא מעוברת - האם ממתנינים עד שתלד אם לאו?
- ב. האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת - האם מחללים שבת להצלת הולד?
- ג. שער המת - מהו בהנאה? מה דין פאה נכרית?
- א. האשה שיצאה ליהרג - אין ממתנינים לה עד שתלד (שגופה הוא. ואין לומר ממון הבעל הוא ונמתין שלא ייפסד, לפי שנאמר ומתו גם שניהם - לרבות את הולד). ומכים אותה תחילה כנגד בית הריון כדי שימות הולד תחילה - שלא תבוא לידי ניוול.

ישבה על המשבר – ממתנינים עד שיוולד, כיון שנעקר הולד הרי גוף אחר הוא. מרש"י משמע, דוקא אם ישבה קודם גמר דין, אבל אחר גמר דין – אין ממתנינים. והתוס' חולקים. ומשמע בשטמ"ק (ה) שלכתחילה אין לגמור דינה של מעוברת למיתה עד שתלד.

ב. האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת – מביאים סכין אפילו מרשות הרבים, ומקרעים את כרסה ומוציאים את הוולד, שמספק מחללים את השבת אעפ"י שאין לולד חזקת חיות.

ג. שער המת; לדברי רב נחמן בר יצחק (לפרש"י ועוד) מותר בהנאה, מפני שהמיתה היא שאוסרת בהנאה, ואין 'מיתה' בשער, שלא נשתנה [ואין זה דומה לבהמה הנהרגת בב"ד שגמר דין אוסרתה הלכך שיערה בכלל]. לדברי רב השער אסור בהנאה. ואפילו אמרה האשה קודם מיתתה תנו שערי לפלונית – הרי זו כאומרת תנו ידי לפלוני שאינו כלום. ואולם פאה נכרית המחוברת אליה, אם אמרה 'תנו שערי לבתי' – מותרת, שגילתה דעתה שאינה כגופה, וכנטולה מחיים היא. ואם לאו – אסורה כדין נוי המת.

א. יש מהראשונים שמפרשים שאף רב נחמן לא התיר אלא בשער שנגזז לפני המיתה. וכן פסקו להלכה. ואילו הרמב"ם פסק ששער המת מותר בהנאה.

ב. בדין הנאה מעורר המת נחלקו הראשונים (ע' בחולין קכב סנהדרין מה ונדה נה; תוס' זבחים עא. שו"ת הרשב"א ססה. וע"ע רש"ש, שו"ת משיב דבר ח"ה נ. וע"ע בכתובות ס).

פרק שני; דפים ז – ח

יא. א. מהו דין 'השג יד' בערכין?

ב. המעריך פעמים ואין בידו אלא חמש סלעים – מה יעשה לכתחילה, ומה הדין בדיעבד כאשר שינה מדינו, כגון שנתן אחד לזה וארבע לזה וכדומה?

א. מי שהעריך את עצמו או את אחר ואין ידו משגת ליתן כסכום הקצוב בתורה – הכהן מעריכו כפי השג ידו. ונותן לא פחות מסלע. חזר והעשיר – פטור. אבל נתן פחות מסלע לא יצא ידי חובתו, ואם חזר והעשיר – נותן את הסכום המלא.

ומשמע ברמב"ם שאם אין בידו סלע – אין נוטלים ממנו כלום כעת. ויש צדדו בזה שההקדש לוקח כל מה שיש לו עתה (ע' מנחת חינוך שו, ט; בית שאול ערכין ב; צפנת פענח ערכין ג; ערוך השלחן העתיד ערכין לו, ה-ו).

היתה ידו משגת יותר מסלע, ואין בידו הסכום שקצבה תורה; רבי מאיר אומר: אינו נותן אלא סלע (שלא אמרה תורה אלא או את הסכום המלא או סלע). וחכמים אומרים: נותן את כל מה שבידו (על פי אשר תשיג יד הנדר). ואם נתן סלע או נתן פחות מאשר ידו משגת (תוס' עפ"י תוספתא) – לא יצא ידי חובתו. ועל כן אם העשיר חייב ליתן את הערך המלא שקצבה תורה, כדין הנותן פחות מסלע הנ"ל. וכן סתם התנא בסיפא. משמע בתוס' שאפילו העריכוהו כשהוא עני ולא נתן את כל שבידו, ולאחר ההערכה העשיר – נותן כערך עשיר. ואולם יש לדייק מלשון רש"י להלן שאינו נותן אלא כפי שחויב בשעת ההערכה. וצ"ע (עפ"י רעק"א). וב'זבח תודה' להלן יה העלה שגם רש"י מודה לתוס' בזה, וכפי המבואר בתוספתא. ודחה דברי התו"ט שצדד להפך. וע"ע במג"ח ש, ט).